

Stymulowanie rozwoju twórczości dzieci

Twórczość traktowana jest jako cecha indywidualna każdego człowieka. Można wyodrębnić dwa podejścia do zagadnienia. Podejście elitarne, którego sprzymierzeńcy stoją na stanowisku, iż o twórczości można mówić jedynie w odniesieniu do jednostek wybitnych, zdolnych, które tworzą dzieła o wyjątkowej wartości, oraz podejście egalitarne, gdzie uważa się, iż każdy człowiek jest twórczy, ale owa twórczość może przejawiać się na różnych poziomach.¹

Według klasycznej definicji Steina twórczość jest procesem prowadzącym do wytworzenia nowego, użytecznego wytworu, który będzie aprobowany przez określoną grupę w pewnym okresie czasowym.² Natomiast w Słowniku Pedagogicznym przedstawiono twórczość jako: „proces działania ludzkiego dającego nowe i oryginalne wytwory, oceniane w danym czasie jako społecznie wartościowe. Twórczość może przejawiać się w każdej dziedzinie działalności ludzkiej, zarówno artystycznej i naukowej, jak organizacyjnej, technicznej, produkcyjnej i wychowawczej”³.

Stymulator- to czynnik pozytywnie wpływający na aktywność twórczą, pobudzający, ułatwiający, dynamizujący oraz usprawniający jej przebieg.

Każde dziecko jest wyposażone w dyspozycje twórcze, które różnicuje jedynie rodzaj oraz ukierunkowanie zdolności. Owa twórczość pojawia się już w pierwszych etapach naszego życia i można ją zauważyć już w dziecięcych zabawach. Następnie z wolna przechodzi na takie obszary życia jak nauka szkolna, praca, pasja, rekreacja. Swój finał osiąga w wieku 30, 40 lat i od tego czasu utrzymuje się na takim stopniu, albo opada małymi krokami.⁴

E.Hurlock stwierdza, że predyspozycje twórcze są co prawda wrodzone, jak i inne zdolności, ale mimo to muszą być stymulowane. To, co przeszkadza stymulacji i tłumi rozwój twórczości nosi nazwę inhibitorów, które są właśnie ograniczającymi determinantami procesu twórczego.⁵

Stymulacja lub hamowanie rozwoju postawy twórczej przebiega w określonych warunkach społecznych, którymi są środowisko rodzinne, szkoła, grupa rówieśnicza oraz

¹ E. Nęcka, Psychologia twórczości Gdańsk 2001, s.21.

² Tamże, s. 17.

³ W. Okoń, Słownik pedagogiczny, Warszawa 1981, s. 325.

⁴ E.B. Hurlock Rozwój dziecka, Tom 2, Warszawa 1985, s. 79,83.

⁵ Tamże, s. 112,

środowisko kulturowe, w szerokim tego słowa znaczeniu.⁶ Dla rozwoju twórczych zdolności dziecka rodzina ma bardzo istotny wpływ. Pomyślny rozwój owych umiejętności wspiera przede wszystkim demokratyczny styl wychowania, który powinien charakteryzować się akceptacją dziecka, jego osiągnięć, a także przyzwoleniem dziecku na samodzielne podejmowanie decyzji oraz niezależne działanie. Rodzice demokratyczni powinni przekazywać swoim dzieciom odpowiednie wartości, takie jak tolerancja, uczciwość, szacunek wobec siebie i innych, pracowitość.⁷ Rodzina powinna zapewniać dziecku także poczucie bezpieczeństwa, ochronę motywacji wewnętrznej oraz stworzyć bogate i zróżnicowane środowisko działania.⁸

E.B. Hurlock uporządkowała w jasny sposób warunki, które wzmacniają rozwój twórczości, są nimi mianowicie: dobrze zorganizowany czas na zabawę, na tworzenie oryginalnych pomysłów, następnie okazja do bycia „samym” z dala od nacisku, wpływu grupy społecznej. Kolejnym stymulatorem jest zachęta do tworzenia, której absolutnie nie można ośmieszać czy w jakiś sposób krytykować; dalej autorka wymienia ekwipunek do zabawy, stymulację ze strony środowiska, odpowiedni stosunek rodzica do dziecka, który powinien opierać się na zaufaniu do dziecka i pozwoleniu mu na bycie niezależnym.⁹

Wszystkie wymienione czynniki mogą stymulować rozwój takich cech, jak elastyczność myślenia, otwartość na nowe informacje, zdolność analizy i syntezy, uogólniania, wrażliwość, umiejętność stawiania hipotez.¹⁰

Rozwój aktywności twórczej dziecka w środowisku szkolnym ułatwia praca nauczyciela, a dokładnie: akceptacja dziecka, bardzo dobra znajomość jego potrzeb, zainteresowań, warunków życia i stanu zdrowia. Znajomość tych czynników pozwala na określenie mocnych i słabych stron ucznia, co daje możliwość stawiania odpowiednich wymagań.¹¹ Do zadań nauczyciela należy także stwarzanie odpowiedniej atmosfery, która będzie pobudzała twórczą postawę i pomysłowość oraz zachęcenie, inspirowanie, pobudzenie ciekawości ucznia.

Kolejnym istotnym czynnikiem rozwoju aktywności twórczej uczniów jest inspirowanie jego poczynań oraz rozwijanie umiejętności samodzielnego precyzowania i rozwiązywania problemów, poprzez pozostawianie dzieciom swobody co do wyboru celu

⁶ S.Popek, Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH, Lublin 2000, s.26.

⁷ M. Przetacznik- Gierowska i M. Kielar- Turska, Opinie nauczycieli o twórczych możliwościach uczniów [w] : Stymulatory..., s. 131.

⁸ Dąbek A. Psychologiczne postawy twórczej aktywności dziecka, Zielona Góra 1988r. s.62.

⁹ E.B. Hurlock Rozwój..., s.84.

¹⁰ A. Dąbek, Psychologiczne... s.59.

¹¹ Tmaże...s.69

oraz sposobów działania. Nauczyciel w miarę możliwości powinien zachęcać do tworzenia pomysłów, wysuwania hipotez, samodzielnego podejmowania decyzji, czy samodzielnego poznawania.¹²

Postawę twórczą stymulują także gry dydaktyczne, które podporządkowane są określonej roli dydaktycznej, m.in. gry stymulacyjne, które najbardziej rozwijają myślenie twórcze dzieci. Gry te zmierzają do rozwiązywania jakiegoś problemu dotyczącego rzeczywistości, a przedstawionego za pomocą schematu lub modelu. Mogą mieć one charakter projektujący, wyjaśniający lub ćwiczący posługiwanie się posiadaną wiedzą, czy podejmowaniem decyzji.¹³ Oto niektóre zasady postępowania nauczyciela, które opracował E.P. Torrence :

- Uwrażliwienie dzieci na bodźce istniejące w otoczeniu,
- Motywowanie do manipulowania przedmiotami i ideami,
- Uczucie dziecka cenienia swego myślenia twórczego,
- Zachęcenie do rozwijania wiedzy z różnych dziedzin
- Udostępnianie środków potrzebnych do realizacji pomysłów,
- Stwarzanie sytuacji wymagających twórczego myślenia.¹⁴

Metody stymulowania zdolności twórczych

Ze względu na różnorodne cele kształcenia i wychowania stosowane są odmienne metody i techniki rozwijania możliwości twórczych. W ramach rozwoju umiejętności twórczego rozwiązywania problemów wymienia się dwa główne nurty stymulowania: analityczny i intuicyjny.

Podejście analityczne polega na systematycznym dążeniu do celu przez analizę istoty problemu i przeszkód utrudniających osiągnięcie rozwiązania. Wymaga rozbicia problemu na części składowe i rozwiązywanie każdego z osobna. Wśród tych metod wyróżnia się :
- *analizę morfologiczną*- wymagającą wyróżnienia kilku najważniejszych wymiarów, według których opisuje się pole problemowe, np. chcemy zaprojektować zabawkę, bierzemy pod

¹² Tamże, s.71

¹³ Tamże, s.74

¹⁴ M.S. Szymański, Twórczość i style poznawcze uczniów, Warszawa 1987, przytaczam za: A. Dąbek Psychologiczne podstawy..., s. 75-77.

uwagę wszystkie kombinacje.¹⁵

- *analiza funkcjonalna*- polegająca na wyróżnieniu funkcji, jaką ma pełnić przyszły produkt. Po wyróżnieniu funkcji od najbardziej ogólnych do szczegółowych, przechodzi się do implementacji, czyli wymyślenia przedmiotów, mechanizmów mogących pełnić wyróżnione wcześniej funkcje.¹⁶

Podejście intuicyjne ma charakter pragmatyczny, proponuje atakowanie problemu sposobami już sprawdzonymi. Techniki tego podejścia odpowiadają na potrzeby praktyki. Najpopularniejszym systemem jest tu:

- *burza mózgów*- nie jest tożsama z burzą mózgów stosowaną w socjoterapii, związaną z rozwiązywaniem problemów. Pierwsza jej zasada to odraczenie oceny oraz czas dany na generowanie pomysłów; druga - głosząca zasadę, że ilość rodzi jakość, w związku tym zapewnia swobodę w wytwarzaniu dużej liczby pomysłów, otwierających drogę do wytworzenia i odkrycia wartościowego pomysłu.

- *synektyka*- posługująca się analogią w dążeniu do rozumienia problemu i wypracowania skutecznego rozwiązania. Wymienia się tu:

- analogię prostą - polegającą na przeniesieniu rozwiązań z jednej dziedziny do drugiej,
- analogię symboliczną - wykorzystującą stymulującą rolę symbolu, metafory i skojarzenia,
- analogię fantastyczną - wykorzystującą fantazję, marzenia, myślenie życzeniowe,
- analogię osobistą - polegającą na utożsamianiu się z problemem, dzięki czemu lepiej rozumie się jego istotę.¹⁷

K.Szmidt wymienia także :

- algorytm rozwiązywania zadań wynalazczych (ARZW), nazywany również metodą pytaniową Altszullera,
- twórcze rozwiązywanie problemów (TRoP) E. Nęcka,
- metodę myślenia lateralnego E. De Bono,
- metodę projektowania wzorców idealnych G. Nadlera,
- metodę sytuacyjną¹⁸

¹⁵ E. Nęcka, Psychologia twórczości, Wyd. GWP, Gdańsk 2001..., s.209

¹⁶ Tamże, s. 210

¹⁷ Tamże, s.210-212

¹⁸ K. Szmidt, Porządek i przygoda lekcje twórczości. Przewodnik metodyczny dla nauczycieli, Wyd. WSP, Warszawa 1997..., s. 52-53.

P. Torrance zaznaczał, że w pracy nad rozwojem potencjałów twórczych należy przede wszystkim skupić się na:

- szacunku wobec niezwykłych pytań,
- szacunku wobec niezwykłych pomysłów,
- okazywaniu dzieciom, że ich pomysły są wartościowe,
- zapewnieniu możliwości działania bez oceny,
- ścisłym związaniu oceny z jej przyczynami i konsekwencjami. Podkreśla, że czasem trudno ocenić, jakie są dobre, a jakie złe strony myślenia twórczego, stąd trzeba sygnalizować dziecku to, co w ich pomysłach zasługuje na uwagę, a co trzeba poprawić.¹⁹

E. Nęcka w treningu twórczości wskazuje na stosowanie różnych technik służących podwyższeniu potencjału twórczego uczestników. Przez trening rozumie nabywanie wprawy, praktyczne ćwiczenia umiejętności niezbędnych w twórczym działaniu, swoistą gimnastykę umysłową. Techniki treningowe można podzielić na kilka grup, w zależności od przedmiotu oddziaływania:

- zdolności poznawcze,
- motywacja
- przezwyciężanie przeszkód lub sprawności społeczne.²⁰

Opracowanie: Dorota Sacha

Bibliografia:

Hurlock E.B. Rozwój dziecka, Tom 2, Warszawa 1985

M. Przetacznik- Gierowska i M. Kielar- Turska, Opinie nauczycieli o twórczych możliwościach uczniów [w] : Stymulatory i inhibitory aktywności twórczej, A. Tokarz (red.), Poznań 1991r.

Dąbek A. Psychologiczne postawy twórczej aktywności dziecka, Zielona Góra 1988r.

K. Szmidt, Porządek i przygoda lekcje twórczości. Przewodnik metodyczny dla nauczycieli, Wyd. WSP, Warszawa 1997

E. Nęcka, Psychologia twórczości, Wyd. GWP, Gdańsk 2001

S.Popek , Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH, Lublin 2000

W. Okoń, Słownik pedagogiczny, Warszawa 1981

¹⁹ E. Nęcka, Psychologia..., s. 200-201

²⁰ Tamże, s. 209